

## سرمایه اجتماعی و رابطه آن با پایگاه اجتماعی – اقتصادی در میان جوانان شهر ساری مازندران

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۵/۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۱۲/۸

علی جان حسنی<sup>۱</sup>

امید علی احمدی<sup>۲</sup>

اکبر مجدالدین<sup>۳</sup>

آمنه خلیل خلیلی<sup>۴</sup>

### چکیده:

سرمایه اجتماعی، ثروت و دارایی نهفته‌ای است که از آمادگی روحی – روانی افراد یک جامعه برای صرف نظر کردن از منافع شخصی و درگیر شدن در عمل جمعی پدید می‌آید. سرمایه اجتماعی در حقیقت به آرمان‌های مشترک، وفاق و انسجام اجتماعی و انگیزه‌های قوی برای پیشرفت، کسب افتخارات فزاینده، اعتماد، صداقت و احترام متقابل افراد جامعه نسبت به یکدیگر، رعایت ارزش‌ها و هنجارها و اصول اخلاقی و پرهیز از هر گونه تظاهر در کنشهای اجتماعی به منظور کمک به پویایی جامعه و ... اطلاق می‌گردد. پژوهش حاضر از نوع پیمایش و جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه جوانان شهر ساری (بر اساس تعریف سازمان ملی جوانان) تشکیل می‌دهند. به گزارش سازمان ملی جوانان تعداد ۸۴۵۴۱ جوان ۱۵ تا ۲۹ سال در شهر ساری زندگی می‌کنند. ضریب آلفا ۹۱٪ به دست آمد. نتایج نشان داد: بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد. میان سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهر ساری از حیث جنسیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میان سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهر ساری از نظر سنی تفاوت وجود دارد. میان سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهر ساری از حیث وضعیت تاهل تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین با به کارگیری از روش «ورود آزاد» (Enter) در رگرسیون چند متغیره، سرمایه اجتماعی تعمیم یافته به میزان ۴۲٪، سرمایه اجتماعی غیررسمی به میزان ۲۵٪، سرمایه اجتماعی امنیت به میزان ۵۵٪، سرمایه اجتماعی مشارکت به میزان ۳۰٪، سرمایه اجتماعی اعتماد به میزان ۳۶٪، پایگاه اجتماعی-اقتصادی ۱۷٪ و تحصیلات ۱۱٪ بر سرمایه اجتماعی مؤثراند. در نتیجه بیشترین میزان تاثیر در میان متغیرهای یاد شده متعلق به امنیت و کمترین تاثیر ناشی از تحصیلات افراد بوده است. در نهایت با توجه به میزان  $R^2$  به دست آمده می‌توان گفت متغیرهای این تحقیق ۳۷۴٪ از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند.

### واژگان کلیدی:

سرمایه اجتماعی، جوانان، مازندران، اعتماد، امنیت و مشارکت.

۱. دانش آموخته دانشگاه آزاد اسلامی/گروه علوم اجتماعی، آشتیان/ایران، باشگاه پژوهشگران جوان

۲. دکتری جامعه‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی/آشتیان

۳. دکتری جامعه‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

۴. دانش آموخته جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان

### بیان مسئله

سرمایه فرهنگی ناظر بر نوع پرورش فرهنگی فرد است و به مسائلی نظیر نگاه آینده نگر، انضباط شخصی، پرکاری، اهمیت قائل شدن برای تحصیلات و برنامه‌ریزی و ارج نهادن به کسب دستاوردهای اقتصادی اطلاق می‌شود. بر خلاف سرمایه انسانی که ماهیتی فردی و اکتسابی دارد و محصول تلاشی خود آگاهانه است، سرمایه فرهنگی ماهیتی جمعی دارد و به صورت ناخود آگاه و از طریق محیط خانوادگی و اجتماعی به درون روح و شخصیت افراد رسوخ می‌کند. با وجود این هر دوی آنها در این خصوصیات مشترکند که قابلیت تبدیل شدن به سرمایه فیزیکی را دارند. نوع چهارم سرمایه که در بر گیرنده کلیه موارد فوق می‌شود، یعنی سرمایه اجتماعی، اشاره به منابعی دارد که افراد به واسطه حضور یا تعلقشان به یک گروه اجتماعی به آن دسترسی می‌یابند. بدین ترتیب مناسبات اجتماعی جوامع چیزی نیست جز، رابطه احساسی-عاطفی، شخصی و معطوف به جمع در مقابل رابطه عقلانی، قراردادی و معطوف به فرد که در یک بخش اساسی آن سرمایه‌های اجتماعی است. بحث سرمایه اجتماعی حاکی از عدم اتفاق نظر پژوهشگران این عرصه در تعریف مفهومی و تجربی آن است. اما در یک برداشت کلی از انواع سرمایه می‌توان به تعریفی خاص از این مقوله رسید. انواع سرمایه عبارتند از: فیزیکی، انسانی، فرهنگی و اجتماعی. سرمایه فیزیکی ناظر بر پدیده‌هایی همچون منابع طبیعی، ثروت، درآمد، ماشین آلات، مستغلات و نظایر آنهاست. سرمایه انسانی ناظر بر میزان تحصیلات، معلومات، سطح دانش عمومی، آموزش‌ها و مهارت‌های کاری و امثال این، که اگر چه سرمایه نقدی (یا سرمایه فیزیکی) نیستند، اما قابلیت تبدیل به آن را دارند.

سرمایه اجتماعی، ثروت و دارایی نهفته‌ای است که از آمادگی روحی - روانی افراد یک جامعه برای صرف نظر کردن از منافع شخصی و درگیر شدن در عمل جمعی پدید می‌آید. سرمایه اجتماعی در حقیقت به آرمان‌های مشترک، وفاق و انسجام اجتماعی و انگیزه‌های قوی برای پیشرفت، کسب افتخارات فزاینده، اعتماد، صداقت و احترام متقابل افراد جامعه نسبت به یکدیگر، رعایت ارزش‌ها و هنجارها و اصول اخلاقی و پرهیز از هر گونه تظاهر و ریا در کنش‌های اجتماعی به منظور کمک به پویایی جامعه و ... اطلاق می‌گردد که در راستای اهداف نظام سازمانی و دولتی در برنامه‌ریزی پنج ساله اخیر جزء ارکان مهم مشارکت، تامل و اعتماد و پیوند اداری - سازمانی نهادها قرار گرفت. بر این اساس محقق با ارائه موضوع سرمایه اجتماعی بر آن است تا به بررسی رابطه میزان سرمایه اجتماعی با پایگاه اجتماعی و اقتصادی جوانان شهر ساری استان مازندران در سال ۱۳۸۹ بپردازد.

**اهداف تحقیق:** به دو دسته تقسیم می‌شوند

الف: هدف کلی تحقیق:

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با پایگاه اجتماعی و اقتصادی جوانان شهر ساری.

ب: اهداف خرد تحقیق:

بررسی اعتماد اجتماعی جوانان، بررسی تاثیر هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی بر آن سرمایه

(ضریب بتا)، بررسی میزان پیوندهای جوانان

میزان عضویت جوانان در انجمن‌های داوطلبانه، شناسایی میزان اعتماد جوانان به هر یک از

کارگزاران، مشاغل و گروه‌ها

### متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته: سرمایه اجتماعی

متغیرهای مستقل: پایگاه اجتماعی و اقتصادی، جنسیت، سن، تحصیلات و تاهل

### رهیافت‌های نظری سرمایه اجتماعی

کاربرد کنونی مفهوم سرمایه اجتماعی را می‌توان در رهیافت‌های متعلق به بورديو، که به راهبردهای نگهداری یا تغییر موقعیت فرد در سلسله مراتب ساختار اجتماعی تاکید دارد، یافت. کلمن، با این مفهوم پیوند آشکار میان عقلانیت اقتصادی و سرمایه انسانی می‌یابد. پاتنام، به رابطه میان عملکرد نهادی و سرمایه اجتماعی تاکید می‌ورزد و همچنین اخیراً فوکویاما به فواید اقتصادی سرمایه اجتماعی به عنوان سدی در برابر فروپاشی خانواده اشاره نموده است. نظریات عمده سرمایه اجتماعی متعلق به جامعه‌شناسان زیر می‌باشد:

**پیربورديو:** بورديو سه نوع سرمایه را شناسایی نموده است: این اشکال سرمایه عبارت است از شکل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، سرمایه اجتماعی به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد و می‌تواند به عنوان ابزاری برای رسیدن به سرمایه‌های اقتصادی دیگر باشد. سرمایه اجتماعی، حاصل جمع منابع (دارایی‌های) بالقوه و بالفعلی است که نتیجه مالکیت شبکه‌ی بادوامی از روابط نهادی شده‌ی بین افراد و به عبارت ساده‌تر عضویت در یک گروه است. این پیوند شبکه‌ای می‌بایست مبتنی بر اعتماد و از نوع مثبت باشد.

**جیمز کلمن:** برخلاف بورديو، کلمن از واژگان مختلفی برای تعریف سرمایه اجتماعی کمک گرفت. وی مفهوم سرمایه اجتماعی را از ابعاد مختلف بررسی کرد. کلمن برای تعریف سرمایه اجتماعی از نقش کارکردن کمک گرفت تا تعریفی کارکردی و نه تعریف ماهوی از سرمایه

اجتماعی ارائه دهد. بر این اساس سرمایه اجتماعی شیء واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند تسهیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی مانند سرمایه فیزیکی و انسانی کاملاً تعویض‌پذیر نیست، اما نسبت به فعالیت‌های به خصوصی تعویض‌پذیر است. شکل معینی از سرمایه اجتماعی که در تسهیل کنش‌های معینی ارزشمند است ممکن است برای کنشهای دیگر بی‌فایده یا حتی زیان‌مند باشد. تعاریف بوردیو و کلمن تا حدودی بهم شباهت دارد. هم بوردیو وهم کلمن قائل به مشارکت و عضویت فرد در گروه بودند و ماحصل آنرا بعنوان سرمایه تلقی می‌نمودند.

**رابرت پوتنام:** سومین متفکر برجسته در حوزه سرمایه اجتماعی پوتنام است که تفاوت کار وی با بوردیو و کلمن در این است که پوتنام این مفهوم را فراتر از سطح فردی و سطح ملی به کار گرفته است. به اعتقاد وی شبکه‌های مشارکت مدنی نظیر انجمن‌ها، نظام همسایگی، تعاونی‌ها، باشگاه‌های ورزشی و... از اشکال اساسی سرمایه هستند. به اعتقاد پوتنام، سرمایه اجتماعی اثرات نیرومندی بر بسیاری از ابعاد گوناگون زندگی ما دارد که عبارتند از: بهداشت بهتر، طول عمر بیشتر، رفاه مناسب‌تر برای کودکان، موفقیت تحصیلی بیشتر، کاهش جرم و جنایت، فساد اداری کمتر و عملکرد مطلوب‌تر دستگاه‌های دولتی و عملکرد اقتصادی بهتر از طریق اعتماد بیشتر و کاهش هزینه‌های معامله با یکدیگر (به نقل از شارع پور، ۱۳۸۳)

**فرانسیس فوکویاما:** فوکویاما از متفکرین هم عصر ما اعتقاد بر وجود هنجارها و ارزشهای غیررسمی در یک گروه دارد و تعریف او از یک سرمایه اجتماعی چنین است: سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون می‌نشان مجاز است در آن سهیم هستند. مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد چرا که این ارزشها ممکن است ارزش‌های منفی نیز باشد (فوکویاما، ۱۳۷۹) فوکویاما اعتقاد دارد که در ارتباط با سرمایه اجتماعی باید دو نکته را روشن کرد: ۱- سرمایه اجتماعی به این دلیل زیر مجموعه سرمایه انسانی نیست که این سرمایه متعلق به گروه‌ها است و نه افراد؛ هنجارهای که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند در صورتی معنی دارد که بیش از یک فرد در آن سهیم باشد.

۲- سرمایه اجتماعی با توجه به علم سیاست و علم اقتصاد لزوماً چیز خوبی نیست. در این علوم همکاری و همیاری برای تمام فعالیت‌های اجتماعی خوب یا بد، ضروری است (همان)

**ز تومکا:** از دیدگاه وی، سرمایه اجتماعی گزینهای رابطه‌ای است، در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای یک موضع یا پایگاه اجتماعی در شبکه تعاملی جامعه. برای

اشغال‌کنندگان یک موضع اجتماعی، گزینه‌های رابطه‌ای آن موضوع می‌توانند سرمایه بالقوه‌ای باشند که در روابط اجتماعی تبدیل به ذخایر قدرت، ثروت، نفوذ و معرفت می‌شوند (چلبی، ۱۳۷۵: ۲۷)

جامعه‌شناسان معاصر برای بررسی کمیت و کیفیت و روابط اجتماعی در جامعه از مفهوم سرمایه اجتماعی بهره جسته‌اند. منظور از سرمایه اجتماعی، سرمایه و منابعی است که افراد و گروه‌ها از طریق پیوند با یکدیگر (و نوع این ارتباطات) می‌توانند به دست آورند (بورديو ۱۹۸۶، کلمن ۱۹۸۸، پوتنام ۱۹۹۳).

گیدنز (۱۹۹۰) بین دو نوع اعتماد تمایز قایل می‌شود:

- ۱- اعتماد به افراد خاص (اعتماد به شخص یا آگاهی و انگیزه‌ها و شایستگی‌های او).
- ۲- اعتماد به افراد یا نظام‌های انتزاعی (اعتماد به نظام‌های تخصصی) دومین جزء سرمایه اجتماعی بیانگر پیوندهای عینی بین افراد و یا به عبارت دیگر ارتباطات آنها با یکدیگر است.

### بررسی‌های آثار

فروپاشی خانواده عامل فرسایش سرمایه اجتماعی خواهد بود (توسلی، ۱۳۷۹) در بررسی روند سرمایه اجتماعی در ایران طی چند دهه گذشته، فرسایش شدیدی در سرمایه اجتماعی موجود برای جوانان، هم در درون خانواده و هم در بیرون آن روی داده است. در خانواده با وجود رشد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی که شاخص برجسته آن حضور بزرگسالان در خانه و میزان گفتگو در مورد موضوعات اجتماعی، فرهنگی، علمی، اقتصادی بین فرزندان و والدین است، کاهش یافته است. در اجتماع، میزان فرسایش و نابودی سرمایه اجتماعی به مراتب بیشتر بوده است. غیبت پدر از خانه و محیط همسایگی در طول روز و اخیراً غیبت مادر از خانه و ورود به بازار کار، مشارکت والدین در سازمانهای محلی را کاهش داده است و جامعه شدیداً در معرض تهاجم فردگرایی قرار دارد که با توجه وافر افراد به سلامت فردی خویش و اهمیت دادن به قیافه‌های ظاهری خود از جمله شاخص‌های این فرایند محسوب می‌شود. پژوهش دکتر محسنی درباره رفتارهای فرهنگی و اجتماعی در سال ۱۳۷۴ نشان می‌دهد مشارکت داوطلبانه شهروندان در انجمن‌های غیردولتی و صنفی هنوز فرهنگ عمومی جامعه نشده است. مطابق این تحقیق، ۱۰٪ از افراد تحصیل کرده در مقطع لیسانس و بالاتر نگرش مثبت به جامعه داشته‌اند در حالی که این رقم در میان عامه مردم ۳۲٪ است. این وضعیت در تحقیق سال ۱۳۵۳ دکتر اسدی نیز مشاهده می‌شود. اخیراً تحقیقاتی میدانی در خصوص میزان سرمایه اجتماعی در ایران انجام گرفته (گروهی از جامعه‌شناسان) که نتایج آن قابل بررسی و توجه

است. در این تحقیق میدانی مشخص شد که مردم به افراد جامعه خود اعتماد بسیاری دارند و تنها ۱۸ درصد به افراد جامعه خود اعتماد نداشتند، یعنی روابط اجتماعی درون گروهی در حد بالایی در ایران وجود دارد. اما ۴۹ درصد مردم به اقوام و فاملیشان اعتماد دارند و ۴۴ درصد به دوستان اعتماد دارند. این نشان می‌دهد که ایرانیان به جز خانواده به دیگران حتی اعتماد کمتری دارند به دوستان خود. طبیعی است بر اساس این شاخص‌ها نمی‌شود امیدوار بود که سرمایه اجتماعی فراوانی در ایران وجود داشته باشد.

برآورد روند سرمایه اجتماعی در ایران با استفاده از روش فازی (رحمان، ۱۳۸۳) نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی دارای نوسانات متعددی طی دوره مورد نظر است. این نوسانات ناشی از مسایل سیاسی، تاریخی و فرهنگی است. به طور کلی سری زمانی سرمایه اجتماعی در بلند مدت روند خفیف نزولی را نشان می‌دهد. در پیمایش شهر ساری (حسینی و همکاران، ۱۳۸۱) این نتیجه حاصل آمد که عواملی چون امنیت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، تحمل اجتماعی، رضایت اجتماعی، هنجارهای اجتماعی، مشارکت اجتماعی و همچنین متغیرهایی نظیر تحصیلات افراد، پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد، وضعیت تاهل افراد و سن‌شان در میزان سرمایه اجتماعی تاثیر به سزایی دارد. در بررسی آثار سرمایه اجتماعی درون و برون گروهی بر رشد اقتصادی استان‌های ایران. (امیری، ۱۳۸۵) سرمایه اجتماعی درون گروهی و برون گروهی رابطه منفی دارند و همچنین سرمایه اجتماعی برون گروهی اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارد و علامت سرمایه اجتماعی درون گروهی به شاخص‌های سرمایه اجتماعی حساس است که می‌تواند مثبت یا منفی باشد.

در بررسی دیگری، شارع پور معتقد است (۱۳۸۳) سرمایه اجتماعی منجر به اختلال رابطه‌ای می‌شود که در شرایط اختلال رابطه‌ای، احترام متقابل اجتماعی و انعطاف اجتماعی کاهش می‌یابد این اختلال رابطه‌ای استحکام اجتماع را خدشه دار نموده و آسیب‌پذیری فردی را افزایش می‌دهد و موجب انزوای اجتماعی، یاس و انفعال‌گرایی می‌شود.

هابرماس از دو نوع عمل نام می‌برد. یکی عمل ابزاری و دیگری عمل مراوده‌ای. در عمل ابزاری انسان برده قوانین منفی است و ضوابط عملی بر او تحمیل می‌شوند. اما در عمل مراوده‌ای فرد بدون فشار و اجبار خارجی با ارزش‌ها و هنجارهای خود با دیگران ارتباط متقابل برقرار می‌کند. در جامعه صنعتی امروزه عمل ابزاری حاکمیت پیدا کرده و عمل مراوده‌ای و آزاد به حداقل کاهش یافته است. (الوانی، ۱۳۸۷)

مطالعات اینگلهارت حکایت از آن دارد که اعتماد به یکدیگر مانند رضایت از زندگی و خوشبختی، همبستگی زیادی با سطح توسعه اقتصادی دارد. ولی معلوم نیست که آیا این

همبستگی بدین دلیل است که اعتماد به یکدیگر، رضایت از زندگی و خوشبختی همبستگی، به افزایش احساس امنیت که موجب اعتماد است می‌انجامد یا اینکه هر دو فرآیند متقابلاً یکدیگر را تقویت می‌کنند. (تاجبخش، ۱۳۸۱)

در بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه‌ها (قاضی طباطبایی، مرجائی ۱۳۸۳) ۵۷,۴٪ دانشجویان، ارزشهای اجتماعی و فرهنگی را در سطح بسیار بالا و تاحدودی بالا و ۳۷,۷٪ نیز آن را در حد متوسط عنوان نموده‌اند. در همین راستا ۶۳,۸٪ از دانشجویان میزان اعتماد به رسانه‌های جمعی را بالا اعلان نموده‌اند و مابقی اعتماد چندانی ندارند. همچنین ۴۷,۶٪ از دانشجویان به کالاهای فرهنگی اعتماد ندارند. ۴۳,۸٪ نیز از سرمایه فرهنگی پایینی برخوردارند.

در مطالعه رتبه‌بندی سرمایه اجتماعی در مراکز استان‌های کشور (حسینی، ۱۳۸۶) نتایج نشان داد که شهر ایلام دارای بهترین میانگین و کم‌ترین انحراف معیار در انواع شش گانه سرمایه اجتماعی است و تهران در پایین‌ترین موقعیت قرار دارد.

محسن زمانی در تعریف سرمایه اجتماعی چنین گوید: مجموعه نهادها، قوانین، روشها، عادات اجتماعی، سنتها و قواعد رفتاری که در جامعه مستقر و بر مناسبات اجتماعی مردم حاکم است (زمانی، ۱۳۸۱، ص ۲۷). وی برای روشنتر شدن مفهوم سرمایه اجتماعی از گروه قاچاقچیان و بازی فوتبال استفاده می‌کند: گروهی از قاچاق بزرگ با هم همکاری کنند. آنها علاوه بر داشتن دانش و تجربه کافی برای این کار، تمامی تجهیزات مورد نیاز را فراهم کرده‌اند این یک سازمان اقتصادی-اجتماعی کوچک محسوب می‌شوند که برای انجام هدفی مشترک بهره وجود آمده است. (زمانی، ۱۳۸۱، ص ۱۳)

پورتز ولاند هولت معتقدند که سرمایه اجتماعی به نهادها، روابط و هنجارهایی اشاره دارد که کمیت و کیفیت روابط متقابل اجتماعی یک جامعه را شکل می‌دهد. بلکه نوعی از روابط است که نهادها را با یکدیگر نگاه می‌دارد. ( portez ۲ و ۳)

بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵) در این تحقیق، سرمایه اجتماعی مفهومی است که دارای دو جزء ساختاری و شناختی است؛ جزء ساختاری کنش جمعی منافع دو طرفه را تسهیل می‌کند و جزء شناختی به ایجاد و تقویت وابستگی متقابل مثبت برای کنش جمعی دو طرفه می‌پردازد. برای اندازه‌گیری این مفهوم بر همین دو جزء تکیه می‌شود، به گونه‌ای که در جز ساختاری عواملی مانند عضویت گروهی، حمایت متقابل، تفاوت و خدمات و در جزء شناختی شاخص‌هایی مانند اعتماد، انسجام و تضاد در نظر گرفته شده است. در ادامه نتایج نشان داد سطح بالای

سرمایه اجتماعی به سطح بالای رضایت از کیفیت زندگی می‌انجامد. بنابراین، سرمایه اجتماعی در مقایسه با متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، شغل و... پیش‌بینی کننده‌ای بهتر برای رضایت از کیفیت زندگی به شمار می‌رود.

### چهار چوب نظری

به طور کلی نظریه‌های سرمایه اجتماعی را می‌توان در چند رهیافت پاتنام، کلمن، بوردیو و فوکویاما ملاحظه نمود. آراء و نظرات دیگر جامعه‌شناسان نیز تحت تاثیر یکی از این چند تن می‌باشد. بوردیو به تغییر موقعیت و پایگاه اجتماعی اقتصادی و فرهنگی فرد با سرمایه اجتماعی در سلسله مراتب ساختار اجتماعی توجه دارد و حصول سرمایه اجتماعی را در تغییر پایگاه اجتماعی مؤثر می‌داند در واقع وی معتقد است که کسب انواع سرمایه و دسترسی یا عدم دسترسی به آن به باز تولید یا عدم باز تولید طبقه اجتماعی می‌انجامد و در عین حال به سازمانها و نهادهای اجتماعی در این میان کم توجه است. کلمن نیز بیشتر به شخصیت ویژگی‌های فردی در کسب سرمایه اجتماعی توجه دارد و به دنبال برقراری پیوند آشکار میان عقلانیت و اقتصادی فرد و سرمایه انسانی در توجیه سرمایه اجتماعی است. کلمن تمام تمرکز خود را بر شخص گذاشته و به اعتماد فراگروهی و گروهی و سرمایه اجتماعی در سطح ملی توجهی ندارد. پاتنام در تعریف سرمایه اجتماعی و اجزاء و کارکردهای آن به دنبال برقراری رابطه میان عملکرد نهایی و میزان سرمایه اجتماعی است و به خانواده و نهادهای دیگر بی‌توجه است. پاتنام تمام تمرکز خود را بر برقراری جوامع دموکرات و تسهیل روابط دولتی و سازمانی می‌گذارد. در این میان به نظر می‌رسد فوکویاما نظر متعادل‌تر و ادغامی از این نظرات داشته باشد چرا که فوکویاما در عین حال که کار پاتنام را قبول دارد در کنار آن به فروپاشی خانواده و اضمحلال روابط خانوادگی و ارزش‌های حاکم بر آن توجه دارد. از بررسی نظرات این اندیشمندان می‌توان دریافت که همه آنها تحت تاثیر جامعه و کشور خود بررسی نموده‌اند چنین بر می‌آید که سرمایه اجتماعی در عین اینکه کلی است سرمایه‌ای بومی است و از جامعه‌ای به جامعه دیگر و از محله‌ای به محله دیگر متفاوت است. به نظر می‌رسد برای هر جامعه‌ای با توجه به مدنیت و توسعه یافتگی آن باید به دنبال چارچوب نظری و علمی خاص آن جامعه بوده زمانی هم به نبود این چارچوب در ایران اذعان دارد. در این میان توسلی به مرحله گذر ایران از سنت به مدرنیته و ساخت الگویی خاص ایران برای سرمایه اجتماعی اشاره نموده است. سرمایه اجتماعی کاملاً تحت تاثیر فرهنگ اقتصاد، سیاست، اعتماد و مشارکت در درون هر جامعه است. می‌توان به طور متوسط و نسبی، این نظر را پذیرفت که نظرات این



جامعه‌شناسان به کار جامعه سنتی ایران که در حال پشت سر گذاشتن سریع سنت‌هاست و حتی تعریف و چهار چوب مشخصی برای رفتار و روابط عمومی و هنجارهای اجتماعی شده سنتی ندارد، فاقد کاربردی است. چنین جامعه‌ای نیاز به تعریف و بازنگری سنت‌های گذشته و همچنین مفاهیم و رفتارهای مدنی و توسعه مشارکت آمیز دارد و به برنامه‌ای کلی متناسب با ساخت اجتماعی و هنجارهای عمومی جامعه نیازمند است تا از فروپاشی سرمایه اجتماعی و انهدام آن جلوگیری نماید.

جدول چارچوب تئوریک متفکرین

| صاحب‌نظر  | ایده کلی        | ایده جزئی     | فرضیه                                                                                     | متغیرهای مستقل                                       |
|-----------|-----------------|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
| بورديو    | ساخت اجتماعی    | کنش فرد       | سرمایه اجتماعی بازتولید می‌شود                                                            | پایگاه اجتماعی-اقتصادی                               |
| پاتنام    | شبکه            | هنجارها       | هر آنچه مردم دارند سرمایه است                                                             | شبکه‌ها، هنجارهای متقابل، مشارکت                     |
| فوکویاما  | سازمان          | مشترکات گروهی | تعهد اجتماعی قابل انتقال است                                                              | آموزش، امنیت، شبکه‌های اجتماعی                       |
| هابرماس   | کنش ارتباطی     | حاکمیت ابزاری | رفتار افراد از کنش‌های تفاهم آمیز هماهنگ می‌شود                                           | مراوده، کنش                                          |
| اوفه      | واگرایی-همگرایی | منافع فردی    | چگونه افراد در روابط اجتماعی سرمایه گذاری می‌کنند                                         | اعتماد، مشارکت، هنجارهای متقابل                      |
| دیگران... | نظام اجتماعی    | روابط بیرونی  | روابط بیرونی و متصل کننده در سرمایه اجتماعی پُر اهمیت‌تر از روابط درونی یا درون گروهی است | اعتماد، امنیت، مشارکت، مراوده، پایگاه، تحمل، پیوندها |

### فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۲- میان سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهر ساری از حیث جنسیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد
- ۳- میان سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهر ساری از نظر سن تفاوت وجود دارد
- ۴- میان سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهر ساری از حیث وضعیت تاهل تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

### روش‌شناسی

نوع: پژوهش حاضر از نوع پیمایش است. پیمایش مطالعه‌ای است در مورد جمعیت نمونه نمایی که معروف کل جامعه آماری است. پیمایش حاضر با هدف توصیفی صورت می‌گیرد زیرا به دنبال ارائه تصویری از بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با پایگاه اجتماعی و اقتصادی جوانان شهر ساری استان مازندران می‌باشد. به عبارت دیگر پیمایش توصیفی عبارت است از توصیف عینی، واقعی

و منظم خصوصیات یک موقعیت یا یک موضوع که در تحقیق حاضر، سرمایه اجتماعی می‌باشد.

**جامعه آماری و حجم نمونه:** جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه جوانان شهر ساری (بر اساس تعریف سازمان ملی جوانان) تشکیل می‌دهند. به گزارش سازمان ملی جوانان تعداد ۸۴۵۴۱ جوان ۱۵ تا ۲۹ سال در شهر ساری حضور دارند. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه مورد نیاز تعیین گردید. برای انتخاب خانوارهای نمونه از شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب استفاده شده است. که تعداد ۳۶۶ نفر را پسران و ۳۹۴ نفر را دختران تشکیل می‌دادند.

**روش‌های تجزیه و تحلیل آماری:** در این تحقیق از روش‌های آماری در دو سطح، آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در سطح آمار توصیفی داده‌های به دست آمده از طریق جداول توزیع فراوانی، درصدها و میانگین مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و از نمودارهای دایره‌ای و ستونی بهره گرفته می‌شود. در سطح آمار استنباطی، به منظور بررسی سؤالات پژوهشی از جداول توافقی  $\chi^2$ ، آزمون T مستقل و آزمون F (تحلیل واریانس) و رگرسیون چند متغیره Multiple Regression که به فراخور مقیاس داده‌ها استفاده گردیده است. لازم به ذکر است که محاسبات آماری از طریق استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۱۷٫۱ استفاده شده است.

## یافته‌های تحقیق

جدول سرمایه اجتماعی عضویت در گروه‌ها

| سرمایه اجتماعی تعمیم یافته %                  | هیج  | سال ۱ | سال ۲ | سال ۳ | ۳+   |
|-----------------------------------------------|------|-------|-------|-------|------|
| باشگاههای ورزشی                               | ۴۷٫۵ | ۷     | ۱۲٫۵  | ۱۰٫۸  | ۲۲٫۲ |
| کانون‌های علمی، هنری و فرهنگی                 | ۴۷٫۶ | ۷     | ۱۸    | ۹٫۷   | ۱۷٫۶ |
| بسج و پایگاه مقاومت                           | ۱۸٫۲ | ۱۴    | ۸٫۷   | ۵٫۷   | ۶۶٫۱ |
| هیئتهای مذهبی                                 | ۲۳٫۷ | ۲۵٫۵  | ۸٫۹   | ۶٫۲   | ۵۷٫۹ |
| صندوق‌های قرض الحسنه                          | ۲۳٫۴ | ۱۸    | ۹٫۳   | ۷٫۲   | ۵۸٫۲ |
| انجمن‌های اسلامی                              | ۵۱٫۶ | ۲۰٫۱  | ۱۴٫۹  | ۵٫۹   | ۲۵٫۵ |
| تعاونی‌ها، شوراهای صنفی و ...                 | ۵۸٫۹ | ۴۰٫۵  | ۱۲٫۸  | ۲٫۹   | ۲۰٫۹ |
| عضویت در ستادهای برگزاری انتخابات             | ۴۷   | ۳۰٫۹  | ۱۱٫۶  | ۵٫۳   | ۳۲٫۲ |
| ستاد کمک‌رسانی به جنگ‌زدگان و سیل‌زدگان       | ۵۵٫۳ | ۷٫۶   | ۱۴٫۲  | ۶٫۱   | ۱۶٫۸ |
| سازمانهای غیر دولتی                           | ۶۸٫۳ | ۲۰٫۹  | ۱۴٫۷  | ۲٫۴   | ۱۱٫۷ |
| انجمن‌های خبریه                               | ۶۳   | ۴۰٫۵  | ۱۷    | ۵     | ۱۰٫۵ |
| انجمنهای ملی نظیر ریشه‌کنی فلج اطفال، سرشماری | ۷۳٫۹ | ۸     | ۱۴٫۳  | ۱٫۶   | ۲٫۴  |
| فعالیت‌های بهداشت محیط، محیط زیست و جمعیت سبز | ۷۳   | ۵٫۸   | ۱۶٫۴  | ۰٫۸   | ۳٫۹  |
| احزاب سیاسی                                   | ۷۶٫۳ | ۱۸    | ۱۲٫۸  | ۱٫۲   | ۷٫۹  |
| میانگین                                       | ۵۱٫۹ | ۴۰٫۳  | ۱۲٫۲  | ۵     | ۲۵٫۲ |

جدول اعتماد غیر رسمی

| مخالقم ۲ و کاملاً مخالفم ۳ | مردد ۱ | کاملاً موافقم ۵ و موافقم ۴ | سرمايه اجتماعى غير رسمى %                                             |
|----------------------------|--------|----------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| ۵۴.۷                       | ۱۵.۸   | ۲۹.۵                       | این روزها آدم نمیتواند حتی به دوست خود اعتماد نماید.                  |
| ۵۸.۶                       | ۱۷.۴   | ۲۳.۹                       | دوستان در حق من خیلی لطف دارند، اما من نمیتوانم به آنها اعتماد نمایم. |
| ۷۲.۸                       | ۱۱.۶   | ۱۵.۵                       | فکر می‌کنم بایستی روابط اجتماعی ام را محدود به افراد خانواده خود کنم. |
| ۶۹.۲                       | ۱۱.۷   | ۱۸.۹                       | اگر در یک پروژه کاری مشغول شوم مجبورم از همکاران خود پنهان نمایم.     |
| ۴۳.۲                       | ۲۰.۵   | ۳۶.۲                       | احساس می‌کنم در محل کار مدام زیر نظر هستم.                            |
| ۵۰.۶                       | ۲۳     | ۲۶.۴                       | من حاضر نیستم ضمانت همکاری که تقاضای وام داده را بپذیرم.              |
| ۴۴.۲                       | ۲۴.۳   | ۳۱.۵                       | دوستانم در انجام کارهای مشترک، وظایف خود را به درستی انجام نمی‌دهند.  |
| ۵۷.۹                       | ۱۷.۴   | ۲۴.۷                       | من فکر میکنم دوستان و همکارانم افرادی یکرنگ و صمیمی نیستند.           |
| ۶۲.۳                       | ۱۹.۹   | ۱۷.۸                       | هنگامیکه در منزل یا خیابان تنها هستم ممکن است مورد تعرض قرار بگیرم.   |
| ۳۷.۱                       | ۱۴.۳   | ۴۸.۵                       | هرگاه که مقدار زیادی پول همراهم باشد احساس خطر می‌کنم.                |
| ۳۱.۵                       | ۲۵.۴   | ۴۳                         | حاضرم در پروژه‌های ملی مثل خرید اوراق بهادار سرمایه گذاری کنم.        |
| ۳۷.۱                       | ۲۷.۶   | ۳۳.۳                       | من فکر می‌کنم بانکهای خصوصی محل امنی برای پس انداز نیست.              |
| ۴۹.۵                       | ۲۰.۷   | ۲۹.۹                       | در شب‌ها، هنگام تردد در خیابانهای شهر مان احساس خطر می‌کنم.           |
| ۴۹.۴                       | ۲۸.۳   | ۲۲.۴                       | دیگر مانند گذشته نمی‌شود به مبلغین مذهبی اعتماد کرد.                  |
| ۵۱.۳                       | ۱۹.۹   | ۲۸.۶                       | میانگین                                                               |

جدول ابعاد امنیت

| کم ۲ و خیلی کم ۳ | هرگز ۱ | خیلی زیاد ۵ و زیاد ۴ | ابعاد مورد نظر سرمايه اجتماعى امنيت % |
|------------------|--------|----------------------|---------------------------------------|
| ۲۹.۷             | ۲۱.۷   | ۴۸.۶                 | آزار و اذیت اعضای خانواده توسط دیگران |
| ۲۳.۷             | ۷.۴    | ۵۸.۹                 | بدتر شدن وضعیت زندگی                  |
| ۳۹.۵             | ۱۶.۸   | ۴۳.۷                 | از دست دادن اموال بواسطه دزدی یا...   |
| ۴۳.۸             | ۹.۹    | ۴۵.۸                 | آینده شغلی و کاری                     |
| ۳۲               | ۵.۹    | ۶۲.۱                 | نرسیدن به آرزوهایم                    |
| ۴۰.۶             | ۱۹.۹   | ۳۹.۵                 | جدایی و طلاق                          |
| ۳۷.۸             | ۱۴.۲   | ۴۸                   | سست شدن اعتقاداتم                     |
| ۲۹.۱             | ۳۰.۵   | ۴۰.۴                 | صاحب مسکن شدن                         |
| ۳۲.۵             | ۱۸.۹   | ۳۸.۱                 | بیمار شدن یکی از اعضای خانواده        |
| ۲۲.۱             | ۷.۱    | ۶۰.۸                 | معتاد شدن                             |
| ۲۷.۱             | ۳۰.۵   | ۳۳.۴                 | آینده تحصیلی ام، ادامه تحصیل ام       |
| ۳۹.۷             | ۱۳.۹   | ۴۶.۴                 | آینده وضعیت توسعه کشورمان             |
| ۳۵.۶             | ۳.۹    | ۶۰.۶                 | وضعیت امنیتی شهرمان                   |
| ۲۲.۵             | ۱.۸    | ۶۵.۷                 | وضعیت امنیتی کشورمان                  |
| ۲۹.۹             | ۱.۶    | ۶۸.۶                 | وضعیت اقتصادی جامعه                   |
| ۲۲.۹             | ۱.۶    | ۷۵.۵                 | وضعیت شغلی افراد جامعه                |
| ۲۰.۴             | ۱.۶    | ۷۸                   | آینده علم و دانشگاه در ایران          |
| ۳۲.۳             | ۲.۱    | ۶۵.۵                 | حمله کشورهای خارجی به ایران           |
| ۳۰.۵             | ۳.۷    | ۶۵.۸                 | مذهبی نبودن جامعه                     |
| ۳۱.۱             | ۱۱.۲   | ۵۵                   | میانگین                               |

## جدول ابعاد مشارکت

| ابعاد مورد نظر سرمایه اجتماعی مشارکت %         | خیلی زیاد ۵+ و زیاد ۴ | هرگز ۱ | کم ۳ و خیلی کم ۲ |
|------------------------------------------------|-----------------------|--------|------------------|
| تخصیص بخشی از درآمد ماهانه تان برای مستمندان   | ۵۴.۳                  | ۱.۱    | ۴۴.۶             |
| کمک به ایجاد یک صندوق قرض الحسنه در خانواده    | ۲۰.۶                  | ۲۹.۷   | ۴۹.۷             |
| سخنرانی و مقاله نویسی در مسائل سیاسی           | ۲۹.۳                  | ۳۹.۵   | ۳۱.۲             |
| شرکت در جلسات و مجالس احزاب سیاسی              | ۶۰.۷                  | ۹.۹    | ۲۹.۹             |
| جمع آوری رای برای کاندیدها زمان انتخابات سیاسی | ۱۰.۹                  | ۳۹.۲   | ۴۹.۹             |
| شرکت در انتخابات صنفی با دادن رای              | ۲۸                    | ۳۵.۱   | ۳۶.۸             |
| شرکت در انتخابات سیاسی با دادن رای             | ۲۲.۸                  | ۴۴.۵   | ۳۲.۸             |
| شرکت در اعتراضات و تحصن ها                     | ۱۸.۶                  | ۴۵.۳   | ۳۶               |
| دادن راه حل‌های لازم برای حل یک مشکل عمومی     | ۴۵.۳                  | ۲۱.۳   | ۳۳.۴             |
| فعالیت در کانون ها و نشر شعر و مقاله در مجلات  | ۳۰.۵                  | ۱۸.۴   | ۵۱               |
| شرکت در جلسات مذهبی و نماز جمعه                | ۳۹.۶                  | ۱۱.۴   | ۴۹               |
| کمک مالی به دوستان و همکاران                   | ۱۱                    | ۴۵     | ۴۳.۹             |
| میانگین                                        | ۳۰.۹                  | ۲۸.۳   | ۴۰.۶             |

## جدول جمع‌بندی اعتماد

| سرمایه اجتماعی نهادی             | خیلی زیاد ۵ و زیاد ۴ | هرگز ۱ | کم ۳ و خیلی کم ۲ |
|----------------------------------|----------------------|--------|------------------|
| اعتماد به تلویزیون               | ۶۲.۳                 | ۰.۸    | ۳۷               |
| اعتماد به رادیو                  | ۵۷.۷                 | ۲.۶    | ۳۹.۷             |
| اعتماد به روزنامه                | ۲۷.۱                 | ۱.۱    | ۷۱.۹             |
| اعتماد به خانواده                | ۸۶.۶                 | ۱.۱    | ۱۲.۱             |
| اعتماد به صحبت اساتید            | ۷۷.۹                 | ۰.۸    | ۲۱.۴             |
| اعتماد به صحبت دوستان            | ۶۵.۴                 | ۰.۵    | ۳۴               |
| اعتماد به بروشورهای تبلیغاتی     | ۲۰.۱                 | ۵.۳    | ۷۴.۶             |
| اعتماد به مجلات                  | ۳۲.۹                 | ۲.۱    | ۶۵               |
| اعتماد به کتب                    | ۷۳                   | ۲.۱    | ۲۴.۹             |
| اعتماد به شبکه‌های ماهواره       | ۱۷.۸                 | ۱.۸    | ۶۴.۲             |
| اعتماد به اینترنت                | ۳۱.۸                 | ۷.۲    | ۶۱               |
| اعتماد به دادگستری               | ۳۸.۸                 | ۸.۲    | ۵۳               |
| اعتماد به رئیس کشور (رئیس جمهور) | ۴۶.۷                 | ۷.۲    | ۴۶               |
| اعتماد به نیروی انتظامی          | ۴۸.۲                 | ۰.۵    | ۵۱.۳             |
| اعتماد به سازمان سنجش            | ۶۵.۸                 | ۲.۱    | ۳۲.۱             |
| اعتماد به معلمان                 | ۸۶                   | ۱.۳    | ۱۲.۸             |
| اعتماد به پزشکان                 | ۶۰.۷                 | ۱.۳    | ۳۹               |
| اعتماد به فرماندار               | ۳۶.۲                 | ۳.۸    | ۴۷.۲             |
| اعتماد به شهردار                 | ۳۶.۲                 | ۶.۷    | ۵۷.۲             |
| اعتماد به بازاریان و کسبه        | ۱۶.۷                 | ۶.۸    | ۷۶.۵             |
| اعتماد به مبلغین مذهبی           | ۵۱.۴                 | ۲.۹    | ۳۵.۷             |
| اعتماد به کارمندان               | ۵۶.۷                 | ۱.۳    | ۴۲               |
| اعتماد به کارگران                | ۵۳.۵                 | ۱.۳    | ۴۵.۳             |
| اعتماد به ورزشکاران              | ۳۹                   | ۰.۸    | ۶۰.۳             |
| میانگین                          | ۴۹.۵۲                | ۳.۵۷   | ۴۶               |

## آزمون‌های آماری

فرضیه ۱: بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد.

| Sig.  | F     | درجه آزادی | مجموع مجذورات | سرمایه اجتماعی - پایگاه اجتماعی و اقتصادی |
|-------|-------|------------|---------------|-------------------------------------------|
| ۰.۰۰۱ | ۲.۱۳۷ | ۲۴         | ۴۵۳۶۰.۹۸۷     | بین گروه‌ها                               |
|       |       | ۷۳۵        | ۶۴۹۹۴۹.۴۵۵    | درون گروه‌ها                              |
|       |       | 759        | ۶۹۵۳۱۰.۴۴۲    | کل                                        |

آزمون مورد نظر نشان می‌دهد این فرضیه از آزمون آماری تحلیل واریانس ANOVA (F) استفاده شده است. میزان آماره (Value=2.137) و میزان (d.f=759) با عنایت به مختصات عددی و احتمال خطای ۵٪ و قابلیت اطمینان ۹۵٪ و سطح معنی‌داری (P-value=0/001) می‌توان گفت که فرضیه پذیرفته شد و وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی مورد تایید است.

| آماره   | متغیرها                  | شدت همبستگی | Sig. سطح معنی داری |
|---------|--------------------------|-------------|--------------------|
| ۷ کرامر | پایگاه و سرمایه اجتماعی  | ۰.۶۴۵       | ۰.۰۰۰              |
| پیرسون  | تحصیلات و سرمایه اجتماعی | ۰.۴۷۷       | ۰.۰۰۲              |

در سنجش و اندازه‌گیری پایگاه و سرمایه اجتماعی نتایج نشان می‌دهد که همبستگی میان دو متغیر مثبت و مستقیم است. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی در سطوح بالای جامعه افزایش می‌یابد. هر چه افراد از طبقات و پایگاه بالاتری برخوردار باشند از سرمایه اجتماعی مناسب‌تری بهره‌مندند. اما در سنجش و اندازه‌گیری تحصیلات و سرمایه اجتماعی نیز نتایج نشان می‌دهد که همبستگی میان دو متغیر مثبت و معنی‌دار بوده است. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی در سطوح بالای تحصیلی جامعه افزایش می‌یابد. هر چه افراد از تحصیلات بالاتری برخوردار باشند از سرمایه اجتماعی مناسب‌تری بهره‌مندند. همچنین در اقصای پایین از لحاظ پایگاه اجتماعی-اقتصادی و تحصیلی میزان سرمایه اجتماعی پایینی وجود دارد.

فرضیه ۲: بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی امنیت رابطه مستقیم وجود دارد.

| Sig.  | F     | درجه آزادی | مجموع مجذورات | سرمایه اجتماعی امنیت- پایگاه اجتماعی و اقتصادی |
|-------|-------|------------|---------------|------------------------------------------------|
| ۰.۱۵۷ | ۱.۲۹۵ | ۲۴         | ۸۰۲۷.۱۲۵      | بین گروه‌ها                                    |
|       |       | ۷۳۵        | ۱۸۹۸۹۸.۳۴۳    | درون گروه‌ها                                   |
|       |       | ۷۵۹        | ۱۹۷۹۲۵.۴۶۸    | کل                                             |

جدول استنباطی آزمون مورد نظر نشان می‌دهد آزمون این فرضیه از آزمون آماری تحلیل واریانس ANOVA (F) استفاده شده است. میزان آماره (Value=1.295) و میزان (d.f=759) با عنایت به مختصات عددی و احتمال خطای ۵٪ و قابلیت اطمینان ۹۵٪ و (P-value=0/157) می‌توان گفت که فرضیه صفر مورد نظر پذیرفته شد و عدم وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و

اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی امنیت مورد تایید است.

| اماره  | متغیره ها     | شدت همبستگی | Sig. سطح معنی داری |
|--------|---------------|-------------|--------------------|
| پیرسون | امنیت- پایگاه | ۰,۵۰۲       | ۰,۰۰۰              |

آزمون پیرسون دو متغیر سرمایه اجتماعی امنیت و پایگاه نتایج نشان می‌دهد که همبستگی میان دو متغیر مثبت و مستقیم بوده است. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی امنیت در سطوح بالای جامعه بیشتر است. هر چه افراد از پایگاه بالاتری برخوردار باشند از سرمایه اجتماعی امنیت مناسب‌تری بهره‌مندند. همچنین در اقصا پایین از لحاظ پایگاه اجتماعی- اقتصادی میزان سرمایه اجتماعی امنیت پایینی وجود دارد.

فرضیه ۳: بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی مشارکت رابطه

مستقیم وجود دارد.

| Sig.  | F     | درجه آزادی | مجموع مجذورات | سرمایه اجتماعی مشارکت- پایگاه اجتماعی و اقتصادی |
|-------|-------|------------|---------------|-------------------------------------------------|
| ۰,۱۵۷ | ۱,۲۹۵ | ۲۴         | ۲۵۵۲,۵۷۸      | بین گروهها                                      |
|       |       | ۷۳۵        | ۵۷۶۰۹۰,۷۳۳    | درون گروهها                                     |
|       |       | ۷۵۹        | ۶۰۱۶۲,۳۱۱     | کل                                              |

جدول استنباطی آزمون مورد نظر نشان می‌دهد آزمون این فرضیه از آزمون آماری تحلیل واریانس ANOVA (F) استفاده شده است. میزان آماره (Value=1.357) و میزان (d.f=759) با عنایت به مختصات عددی و احتمال خطای ۵٪ و قابلیت اطمینان ۹۵٪ و (P-value=0/119) می‌توان گفت که فرضیه مورد نظر پذیرفته نشد و وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی مورد تایید نمی‌باشد.

| اماره  | متغیره ها      | شدت همبستگی | Sig. سطح معنی داری |
|--------|----------------|-------------|--------------------|
| پیرسون | مشارکت- پایگاه | ۰,۵۰۲       | ۰,۰۰۰              |

نتایج نشان می‌دهد میان سرمایه اجتماعی مشارکت و پایگاه اجتماعی و اقتصادی همبستگی مثبت و مستقیم است. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی مشارکت در سطوح بالای جامعه افزایش می‌یابد. هر چه افراد از طبقات و پایگاه بالاتری برخوردار باشند از مشارکت اجتماعی بیشتری در امور اجتماعی حیات زندگی خویش خواهند داشت. در نتیجه اقصا پایین مشارکت اجتماعی کمتری نسبت به اقصا بالاتر دارند.

فرضیه ۴: بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی اعتماد رابطه مستقیم

وجود دارد.

| Sig.  | F     | درجه آزادی | مجموع مجذورات | سرمایه اجتماعی اعتماد- پایگاه اجتماعی و اقتصادی |
|-------|-------|------------|---------------|-------------------------------------------------|
| ۰,۰۰۰ | ۲,۳۲۸ | ۲۴         | ۱۲۱۲۹,۷۵۴     | بین گروهها                                      |
|       |       | ۷۳۵        | ۱۵۹۵۸۲,۱۴۰    | درون گروهها                                     |

در آزمون این فرضیه از آزمون آماری تحلیل واریانس ANOVA (F) استفاده شده است.

میزان آماره (Value=2.328) و میزان (d.f=759) با عنایت به مختصات عددی و احتمال خطای ۵٪ و قابلیت اطمینان ۹۵٪ و (P-value=0/000) می‌توان گفت که فرضیه مورد نظر پذیرفته شد و وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی اعتماد مورد تایید است.

|        |                |             |                    |
|--------|----------------|-------------|--------------------|
| آماره  | متغیره ها      | شدت همبستگی | Sig. سطح معنی داری |
| پیرسون | اعتماد- پایگاه | ۰,۵۸۶       | ۰,۰۰۰              |

سنجش سرمایه اجتماعی اعتماد و پایگاه اجتماعی و اقتصادی نشان می‌دهد که همبستگی میان دو متغیر مثبت و مستقیم است. هر چه افراد از طبقات و پایگاه بالاتری برخوردار باشند از اعتماد اجتماعی بیشتری در امور اجتماعی حیات زندگی خویش خواهند داشت. در نتیجه افشار پایین اعتماد اجتماعی کمتری نسبت به افشار بالاتر دارند. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی اعتماد در سطوح بالای جامعه افزایش می‌یابد.

فرضیه ۵: بین سرمایه اجتماعی برون گروهی و پایگاه اجتماعی و اقتصادی رابطه مستقیم وجود دارد.

| Sig.  | F     | درجه آزادی | مجموع مجذورات | سرمایه اجتماعی برون گروهی- پایگاه اجتماعی و اقتصادی |
|-------|-------|------------|---------------|-----------------------------------------------------|
| ۰,۰۰۰ | ۶,۵۳۳ | ۴          | ۷۴,۴۵۶        | بین گروهها                                          |
|       |       | ۷۵۵        | ۲۱۵۱,۱۱۱      | درون گروهها                                         |
|       |       | ۷۵۹        | ۲۲۲۵,۵۶۷      | کل                                                  |

جدول استنباطی آزمون مورد نظر نشان می‌دهد آزمون این فرضیه از آزمون آماری تحلیل واریانس ANOVA (F) استفاده شده است. میزان آماره (Value=6.533) و میزان (d.f=759) با عنایت به مختصات عددی و احتمال خطای ۵٪ و قابلیت اطمینان ۹۵٪ و (P-value=0/000) می‌توان گفت که فرضیه مورد نظر پذیرفته شد و وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان سرمایه اجتماعی بیرونی مورد تایید است.

#### جدول رگرسیون چند متغیره

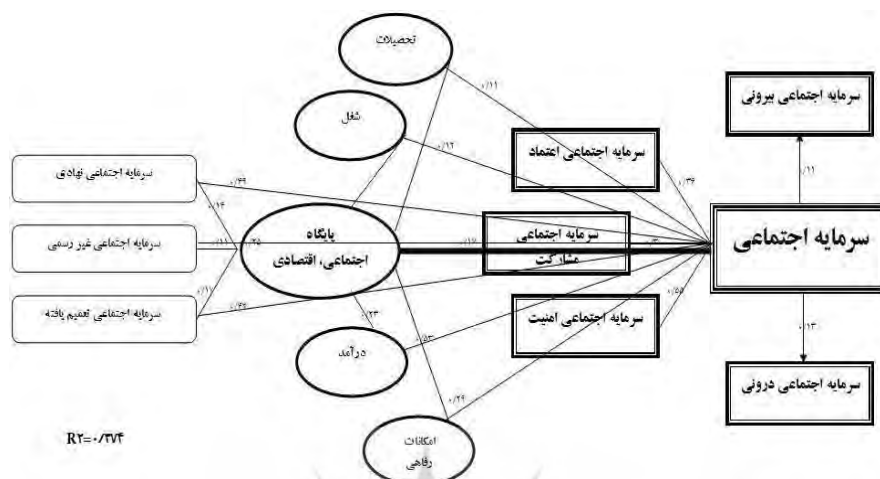
| ۲R    | Sig. سطح معنی داری | T       | Beta ضریب بتا | متغیره ها              |
|-------|--------------------|---------|---------------|------------------------|
|       | ۰,۰۰۰              | -۵۱,۱۱۳ | -----         | (Constant)             |
| ۰,۳۷۴ | ۰,۰۰۰              | ۳۲,۶۸۸  | ۰,۴۲۲         | سرمایه تعمیم یافته     |
|       | ۰,۰۰۰              | ۲۰,۸۹۲  | ۰,۲۵۸         | سرمایه غیر رسمی        |
|       | ۰,۰۰۰              | ۴۴,۷۶۹  | ۰,۵۵۳         | سرمایه امنیت           |
|       | ۰,۰۰۰              | ۲۳,۶۱۴  | ۰,۳۰۶         | مشارکت سرمایه          |
|       | ۰,۰۰۰              | ۲۸,۸۸۲  | ۰,۳۶۱         | سرمایه اعتماد          |
|       | ۰,۰۰۰              | ۲,۷۸۵   | ۰,۱۷۱         | پایگاه اجتماعی-اقتصادی |
|       | ۰,۰۰۱              | ۳,۴۸۴   | ۰,۱۱۳         | تحصیلات افراد          |

### نتیجه‌گیری

بسیاری از صاحب‌نظران نقش اساسی و ریشه‌داری برای مشارکت در جامعه‌فائلند، نظریه پردازانی چون زیمل، دورکیم و توکویل معتقدند که بسیاری از منافع از عضویت در تشکل‌های داوطلبانه به دست می‌آید. بطوریکه پوتنام معتقد است که مشارکت در امور مدنی، مهمترین عامل تعیین میزان اعتماد در جامعه است. اما ما در مطالعه پیش رو بر آن هستیم تا به آفت‌های احتمالی ناشی از سرمایه اجتماعی مازاد در یک کفایت نظری بدون جانبداری بپردازیم. سرمایه اجتماعی از تجارب تاریخی مردم است و همواره در معرض تغییر است. مشارکت اجتماعی سیاسی، عضویت داوطلبانه در سازمان غیردولتی، انجمن‌های داوطلبانه، در شرایط وجود سرمایه اجتماعی بالا، زمینه مناسب‌تری برای تحقق پیدا می‌کنند. ترنر (۲۰۰۰) معتقد است که سرمایه اجتماعی همچون نیرویی بر ظرفیت توسعه اقتصادی، از طریق حفظ و احیای روابط اجتماعی می‌افزاید.

**کفایت نظری** این بررسی نشان می‌دهد امروزه سلامت روانی و اجتماعی به شدت تحت تاثیر وجود سرمایه اجتماعی پیوند دهنده است، ولی پیامدهای اقتصادی و سیاسی تحت تاثیر اجتماعی متصل کننده است. اوفه (جدول چارچوب تئوریک ۱۹۹۵ فصل دوم) بر این باور است که میان اعتماد و اطمینان تناقض وجود دارد. وی بر اساس همان چیزی که ما در اینجا از آن به عنوان کفایت نظری نام بردیم به منافع فردی توجه بسزایی دارد و معتقد است «چگونه افراد در روابط اجتماعی سرمایه‌گذاری می‌کنند» همچنین وی اشاره دارد که نهادها محدودیت‌های واقعی کنش فردی‌اند که می‌توان به ماندگاری و اعتبارشان اطمینان داشت، ولی اعتماد، تنها درباره کنشگران و نحوه عمل و ایفای نقش آنها در نهادها مصداق دارد. اما روش‌هایی وجود دارد که میزان سرمایه اجتماعی افزایش یابد (فوکویاما، ۱۹۹۸). سرمایه اجتماعی از کنترل دولتها خارج است چون اغلب در اختیار مفاهیمی مانند دین، سنت، تجربه مشترک تاریخی و... قرار دارد. اما آموزش و پرورش به عنوان بزرگترین قابلیت سرمایه اجتماعی دولتی محسوب می‌شود که با تعداد مشترکین بالا قادر به انتقال آن از طریق دانش‌آموزان و معلمان خواهند بود. البته این نکته در آموزش عالی نیز صادق است و افزایش آموزش روحیه همکاری گروهی در بین این افراد سازنده سرمایه اجتماعی پایدار در آینده خواهد بود.





مردمی که در کوچه و خیابان قدم نمی‌زنند فقط به این خاطر که می‌ترسند (جدول مخاطرات و امنیت) قادر به مراودات اجتماعی نخواهند بود و انجمن‌ها تشکیل نمی‌شود، رای نمی‌دهند، دست به همیاری داوطلبانه نمی‌زنند و کمتر می‌توانند از یکدیگر در مقابل رخدادهای مراقبت کنند. ولی در صورت وجود امنیت (همانطور که در جدول رگرسیون چند متغیره اهمیت آن مشخص شد ۵۵٪) حقوق افراد در سایه مدنیت حفظ شده و تثبیت آن امید و احتمال را به بار می‌آورد. اعتماد همانند شمشیری دولبه است اگر اعتماد انجام گیرد و پولی را به دوستان قرض دهید و وی در پایان بشما باز گرداند بسیار عالی است اما چنین نشود شما اعتماد گزاف و بیهوده‌ای داشته‌اید در نتیجه اعتماد شما به دوستان عقیم می‌ماند. محقق بر این نظر اصرار دارد که علاوه بر کارکردهای مثبت، سرمایه اجتماعی، دارای آثار اجتماعی زیان بار نیز هست، مارکس هم معتقد بود سرمایه برای صاحب سرمایه زیان‌هایی خواهد داشت اما تفسیر ما این است که سرمایه و به خصوص سرمایه اجتماعی برای دولت و تصمیم‌گیران کلان، ارزش افزوده اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در بر خواهد داشت. اما به همان اندازه برای مردم و در محیط پهنانگتر اجتماعی، آن کارکرد را ندارد. بوردیو (۱۹۷۷) اعلان می‌دارد که سرمایه اجتماعی در واقع یک شکل برتر پیشرفت فردی و تلاش متقابل دوجانبه است. وی معتقد است سرمایه اجتماعی برای اعضای شبکه مثر ثمر است اما در بعد گسترده تر باعث افزایش نابرابری و رقابت جویی می‌شود.

یکی دیگر از پیامدهای منفی سرمایه اجتماعی آن است که اگر میزان آن، در گروه‌های معارض بالا باشد با هیچ قوه قهریه‌ای نمی‌تواند به طور کامل آن را ریشه کن سازد. برای مثال

بمب‌گذاری در مسجد زاهدان پس از اعدام عبدالملک ریگی نشان از سرمایه پایدار اجتماعی در این گروه دارد. در مورد کفایت نظری این مهم پوتنام (۲۰۰۰) و فوکویاما (۲۰۰۱ و ۱۹۹۵) اشاره داشتند که باندهای درون شهری از میزانی از سرمایه اجتماعی برخوردارند که برای دیگران و مردم زیان‌آور است. (پوتنام، ۲۰۰۰: ۳۱) حتی سرمایه اجتماعی می‌تواند موجب نابرابری شود یا آن را افزایش دهد (برگردیم به تئوری مارکس) از آنجایی که اقشار خاصی به شبکه‌ها و ارتباطات بیشتری دست می‌یازند می‌توانند مشارکت بیشتری نیز داشته باشند (این تحقیق هم چنین چیزی را تایید می‌کند) اما آیا آنها با توجه به امکانات موجود که از وجهه و موقعیت اجتماعی ناشی می‌شود، منتسب نمی‌شود. برای نمونه مردان، سفیدپوستان، افرادی با تحصیلات عالی و درآمد بالا از عضویت بیشتری در سازمان‌ها برخوردارند. (وارد، تامپسون، ۲۰۰۰: ۱۹۳) اما لازم به ذکر است که اقشار و اصناف برتر اقتصادی و اجتماعی قادر خواهند بود که مشارکت دیگران را صاحب شوند، همانطور که کارخانه‌دار مازاد و ارزش افزوده را از طریق کارگران به دست می‌آوردند (نمونه دیگر شرکت یا تشویق به شرکت اقشار و عامه مردم برای رای دادن به جناح و احزاب خاص) یا سرمایه اجتماعی افراد پایین جامعه را بکاهند. برای مثال رجوع کنید به اثر شولمن و اندرسون (۱۹۹۹) که معتقدند در قرن نوزدهم افراد غنی سرمایه اجتماعی افراد دیگر را برای استخدام خودشان یا نزدیکان‌شان محدود می‌کردند. فوکویاما نیز در این رابطه معتقد است که هر چه اعتماد و دایره آن به اعضای خود گروه (درون گروهی) ختم شود بروز آثار منفی اجتناب ناپذیر است. (فوکویاما، ۲۰۰۱: ۱۰). اساساً بورديو نیز معتقد است که سرمایه اجتماعی صرفاً متعلق به طبقه مرفه است. (بورديو، ۱۹۷۷: ۵۳)

با این حال نباید از ابعاد مثبت این سرمایه غافل شویم. بر این مبنا در این بررسی سرمایه اجتماعی در سه بخش مجزا می‌شود: سرمایه اجتماعی چهره به چهره، سرمایه اجتماعی نهادی-دولتی و سرمایه اجتماعی خود جوش و مردمی. همه این موارد و افزایش اعتماد، پیوندهای عینی و ذهنی افراد را افزایش داده و جامعه‌ای دموکراتیک و مدنی را شکل بخشیده که نقش دولت را به خوبی هضم و چارچوبی مشخص برای روابط نزدیک و چهره به چهره میان افراد و کارگزاران فراهم می‌کند. به عبارتی می‌توان گفت زندگی اجتماعی سرشار از سرمایه اجتماعی را روابطی مبتنی بر امنیت و احترام اعتماد گونه ساخته و سرمایه موجود را شکل داده و موجب نظم در حیات ذهنی و اجتماعی افراد شده است.

## منابع

- آقا داوود، سیدرسول، ۱۳۸۰ «روابط عمومی و سرمایه اجتماعی» ماهنامه هنر هشتم - شماره ۲۴ ص ۴۶-۴۹
- ازکیا، مصطفی و غفاری غلامرضا، ۱۳۸۰، « بررسی رابطه بین اعتماد مشارکت اجتماعی» نامه علوم اجتماعی - شماره ۱۷ صفحه ۴ تا ۲۹
- الوانی سید مهدی، ۱۳۸۷، « نقش مدیریت در ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی» ماهنامه تدبیر شماره ۱۰۰ - ص ۳۲-۲۹
- الوانی، سید مهدی و شیروانی علیرضا، ۱۳۸۰، «مدیریت و توسعه سرمایه اجتماعی» ماهنامه مدیریت و توسعه شماره ۱۰ - ص ۲۱-۹
- افاضلی، سحر، ۱۳۸۱، «سرمایه اجتماعی، ثروت نامرئی» فرهنگ و پژوهش - ویژه شماره ۲۹-۲۶
- انستیتو سیاست عمومی، دانشگاه جورج میسون ۱۹۹۹ (جهت ارائه به کنفرانس IMF در مورد بهسازی و اصلاحات نسل دوم)
- بوردیو، پیر، ۱۳۸۰ «نظریه کنش: دلایل عملی و انتخاب عقلانی»، ترجمه مرتضی مردیها، انتشارات نقش و نگار، تهران
- بوردیو، پیر، تئوری‌های باز تولید اجتماعی در آموزش و پرورش، «فرهنگ عمومی» ش ۱۶ و ۱۷، زمستان ۱۳۷۸
- تاجبخش، کیان، ۱۳۸۵، «سرمایه اجتماعی» نشر شیرازه، تهران
- جاجرمی، حسین، ۱۳۸۰، «سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری» ماهنامه مدیریت شهری شماره ۷، ص ۳۴-۴۵
- چلبی، مسعود، ۱۳۷۵ «جامعه‌شناسی نظم تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی»، نشرنی، تهران
- حسنی، علی جان، ۱۳۸۶ «بررسی میزان سرمایه اجتماعی در میان کارکنان آموزش و پرورش استان مازندران، شورای تحقیقات
- حسنی، علی جان، ۱۳۸۷، «بررسی هویت بومی در میان دانش‌آموزان شهر ساری»، فصلنامه اباختر مرکز مطالعات ایرانی، صص ۲۱۳-۲۳۵
- رتیزر، جرج، ۱۳۷۴، « نظریه اجتماعی در دوران معاصر» ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات علمی، تهران
- زتومکا، پیوتر ۱۳۸۶، «اعتماد نظریه جامعه شناختی» غلامرضا غفاری، نشر شیرازه، تهران
- زمانی، محسن، ۱۳۸۱، «سقوط سرمایه اجتماعی» ماهنامه آفتاب - شماره ۱۶ ص ۳۵-۲۶
- سراج زاده، سید حسن، «نگرشها و رفتارهای دینی نوجوانان تهران»، نمایه پژوهش، ش ۷-۸، پاییز و زمستان، ۱۳۷۷

- شارع پور، محمود «سرمایه اجتماعی در حال فرسایش است» کتاب ماه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره ۱۲، ص ۱۷-۱۵
- فوکویاما، فرانسیس، ۱۳۸۱، «پایان نظم» ترجمه غلامعباس توسلی، انتشارات جامعه ایرانیان، تهران
- فیلد، جان ۱۳۸۶، «سرمایه اجتماعی» غلامرضا غفاری، حسین رضانی، نشر کویر، تهران
- قاضی طباطبایی، محمود، مرجایی، هادی، ۱۳۸۳، «بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه‌ها» موسسه پژوهش و برنامه ریزی عالی
- کلمن، جیمز، ۱۳۷۷، «بنیادهای نظریه اجتماعی» ترجمه منوچهر صبوری، نشرنی، تهران
- محسنی تبریزی، علیرضا، ۱۳۸۰ «بررسی مفهوم اعتماد با رویکرد روان‌شناسی اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۸، ویژه اعتماد اجتماعی، ص ۱۰-۴
- Allan,A.(2000)Affinity, As social capital its role in development, Journal of Socio-Economics,29.
- Bourdieu : Critical perspectives .Chicago : University of Chicago press
- Calhoun, Craig (۱۹۹۳) Habitus, Field, and Capital : The Question of Historical specificity .InC. Calhoun, E. Lipuma, and M. postone (eds)
- Candland, Christophen. (2000). Religion and community in southern Asia, Kluwer Academic Publishers, vol 33.
- Religion, Social Capital and Social-Cultural Development Department of Social Sciences, University of Isfahan.2006
- Mark K.Smith.Social capital,The encyclopediaOF informal educationinfed .org (2000 2001)
- Knack, S, & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. Quarterly J Econ.
- Frank, R. (1985). Choosing the Right Pond. Oxford University Press.
- Fukuyama, F. (1995). Trust. New York: Free Press.
- Levine, D. (1997). Modeling altruism and spitefulness in experiments. Unpublished paper, Department of Economics, University of California, Los Angeles.
- Lowenstein, G, Thompson, L & Baserman, M. (1989). Social utility and decision making in interpersonal contexts. J Personality Social Psychology, 57.
- Pearce, Lisardf, Axinn, Wilian, G. (1998). The impact of religious life on the quality of mother child relation, American sociological review, 63.
- Woolcock, M. (1997). Social capital and economic development: towards a theoretical synthesis and policy framework. Theory and Society, 32
- سایت‌های مرتبط
- htm.www.social capital and sylabic./ . michel\* sprint com.
- htm.www. social capital and cyberpower, in the african american Community./ by abdol alkalimat and kate Williams.
- http/file a: social capital . portez and land hold /.com
- http:// www. Social capital.mark.k. smith.
- http :// www. Social capital and civil society.francis fukuyama.